

## “BUKOWIŃSKA GAZETA POLSKA” (1921) В КОНТЕКСТІ МУЛЬТИНАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО РУХУ НА БУКОВИНІ

Тарас Гринівський<sup>1</sup>

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Чернівці, Україна

ORCID: 0000-0002-7902-6945

Юлія Мельничук<sup>2</sup>

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Чернівці, Україна

ORCID: 0000-0002-3991-1704

“BUKOWIŃSKA GAZETA POLSKA” (1921) IN THE CONTEXT OF  
THE MULTINATIONAL CULTURAL MOVEMENT IN BUKOVINA

Taras Hrynivskii, Yuliia Melnychuk

**Abstract.** The article presents a general description of the Chernivtsi newspaper “Bukowińska Gazeta Polska” (1921), which positioned itself as the organ of the independent Polish people in Greater Romania. The analysis was carried out in the context of the socio-political development in Bukovina at the first half of the 20th century and the contemporary political, cultural, educational and religious situation of the Polish community in the region. The theoretical basis regarding the Polish question in Bukovina is characterized. The structure and subject matter of the newspaper have been elaborated. All materials were analyzed in detail and classified into four groups: political issues, educational issues for the Polish population in Bukovina, religious issues, news from Poland and the world, and local Chernivtsi news.

**Keywords:** Polish-language periodicals, Bukovinian press, Bukowinska Gazeta Polska, Narodowa Rada Ludu Polskiego, Romanianization

Буковина початку ХХ століття стала місцем, де вдавалось доволі мирно співіснувати як багатьом народам, так і представникам різних конфе-

---

<sup>1</sup> Department of Journalism, Faculty of Philology, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. E-mail: j.melnychuk@chnu.edu.ua

<sup>2</sup> Department of Journalism, Faculty of Philology, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. E-mail: t.grynivskij@chnu.edu.ua

сій, причому всі вони ще й успішно працювали над поповненням медійного різноманіття краю. Найсприятливіші умови для цього склались за часів існування Австро-Угорської імперії (1867–1918), коли рівноправність українців, німців, поляків, румунів, євреїв і т. д. втілювалась і підтримувалась урядом.

Відповідно мали можливість розвиватись й представники польської народності на Буковині, а їх активна діяльність стала предметом дослідження європейських науковців. Зокрема в праці Андрія Горука читаємо наступне: “Спроби дослідження історії польської спільноти на Буковині, її національно-культурного руху на теренах краю робилися як наприкінці XIX, так і в XX ст. представниками різних напрямів польської, австрійської, німецької, румунської, української національних історіографій. Лише українська радянська і румунська соціалістична історіографія не звертали достатньої уваги на присутність польського національного елементу в регіоні від останньої чверті XVIII ст.”<sup>3</sup>.

У контексті теми варто згадати, як польська народність була представлена в Чернівцях початку XX ст. в кількісному складі. Дані про це знаходимо і в роботах польських науковців, що доволі закономірно, адже Австро-Угорщина 1890 р. проводила перепис населення, а показники подавались у розрізі Чернівців та інших повітів окремо. Дуже детальну статистику та опис демографічного, соціального та економічного становища польського етносу Буковини 90-х років XX ст. подав Леслав Боронський у праці *Polacy na Bukowinie. Szkic statystyczny*, в якій зазначено, що “Główna siedziba Polaków bukowskińskich jest stolicą kraju. W Czerniowcach mieszka ich 7.610 na 54.171 ludności”<sup>4</sup>.

Ян Буяк наводить аналогічні цифри, спираючись на ті ж офіційні дані перепису населення: “Pod koniec lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku leżące nad Prutem Czerniowce były największym miastem, siedzibą władz administracyjnych Księstwa Bukowińskiego, krainy potocznie nazywanej Bukowiną. Rozpostarte na piętnastu kilometrach kwadratowych liczyło nieco ponad 54 000 mieszkańców, wśród których znaczną grupę stanowili Polacy. Jeśli wierzyć danym oficjalnym 31 grudnia 1890 r. było ich 7610, niemal tyle samo co Rumunów (7624), ale znacznie mniej niż Rusinów (Ukraińców – 10 384), Niemców i Żydów (łącznie 27 192)”<sup>5</sup>.

<sup>3</sup> А. Горук, *Національно-культурний рух поляків на Буковині (друга половина XIX ст. – 1914 р.): історіографія та джерельна база проблеми*, “Дух і літера” 2008, № 20, с. 48.

<sup>4</sup> L. Boroński, *Polacy na Bukowinie. Szkic statystyczny*, Kraków 1896, с. 30.

<sup>5</sup> J. Bujak, *Zaczyny dziennikarstwa polskiego na Bukowinie: Bratek – Ogniwo – Osa – Przedświt – Przegląd Czerniowiecki – Diablica*, Kraków 2006, с. 141.

Натомість з приходом на буковинські землі румунських військ, ситуація кардинально змінилась як для населення загалом, так і для “голосу народу” – періодики, котра вільно могла розвиватись за Австро-Угорщини.

Науковець Василь Філіпчук про період окупації Буковини румунами та становище поляків краю в цей час пише наступне: “Перша світова війна принесла багато горя і втрат як українцям, так і полякам. Кількість польського населення після війни зменшилась у 12 разів. Ознакою моральної деградації польської громади стало підписання головою Буковинської Польської Народної Ради Квятковським декларації про визнання анексії Буковини Румунією історичною справедливістю. Проте і таке плазування не врятувало поляків від жорсткої румунізації. Припинили своє існування польські школи, ледь животіли кілька товариств. Як і українці, поляки відчували на собі всю «привабливість» румунської держави”<sup>6</sup>.

У такому ж руслі, проте з уточненням деталей, котрі стосувались конкретних рішень політичних діячів, описує ситуацію румунський історик Андрій Попеску: “Polonezii au avut cea mai receptivă atitudine față de unirea Bucovinei cu România. Stanisław Kwiatkowski, liderul Consiliului Național Polonez, a luat parte la Congresul General al Bucovinei care a hotărât unirea cu România, ținând un discurs prin care comunitatea pe care o reprezenta adera la acest act. El a fost însoțit de alți lideri, ca Leopold Kamiński, Edmund Wicentowicz, Bazyli Duzinkiewicz, Leopold Schweiger și Władysław Pospiszył. În capitala Bucovinei, polonezii scoteau în 1919 un ziar, «Głos Ludu» (Vocea poporului) și o revistă, «Bukowińska Gazeta Polska» (Gazeta polonă bucovineană). Formal, ei au aderat la protestul minorităților față de alegeri, însă Stanisław Kwiatkowski a candidat ca independent pentru un loc de senator, pe care l-a și obținut, în județul Zastavna, la Nord de Cernăuți, ulterior aderând la Partidul Democrat al Unirii”<sup>7</sup>.

<sup>6</sup> В. Філіпчук, *Деякі аспекти історії поляків та українсько-польських стосунків на Буковині*, “Незалежний культурологічний часопис «І»” 1998, № 14.

<sup>7</sup> A. Popescu, *Alegerile parlamentare organizate la Cernăuți în 1919*, [в:] *România Mare votează. Alegerile parlamentare din 1919 la „firul ierbii”*, ред. B. Burgescu, A. F. Sora, Iași 2019, [Інтернет-посилання:] [https://www.researchgate.net/publication/337335024\\_Cernauti\\_orasul\\_si\\_judetul](https://www.researchgate.net/publication/337335024_Cernauti_orasul_si_judetul), відчитано: 13.10.2024. “Найбільш прихильно до союзу Буковини з Румунією ставилися поляки. Станіслав Квятковський, лідер Польської національної ради, брав участь у Генеральному конгресі Буковини, який прийняв рішення про унію з Румунією, виступивши з промовою, якою громада, яку він представляв, приєдналася до цього акту. Його супроводжували інші лідери, такі як Леопольд Камінський, Едмунд Віцентович, Базиль Дузінкевич, Леопольд Швайгер та Владислав Поспішил. У столиці Буковини поляки в 1919 році видавали газету «Głos Ludu» («Голос народу») і часопис «Bukowińska Gazeta Polska» («Польська буковинська газета»). Формально вони приєдналися до протесту меншості проти виборів, але Станіслав Квятковський балотувався як

Саме тому в контексті викладеного вважаємо за необхідність окреслити становище, в якому опинилась польськомовна журналістика Буковини в умовах румунської окупації після 1918 р., а також зацентрувати на її тематиці й проблематиці в умовах утисків та браку фінансування, адже, незважаючи на значне скорочення як кількості, так і можливостей польських активістів краю, вони намагались продовжити свою довоєнну успішну діяльність зусиллями польськомовної періодики.

На початку XX ст. періодика польською мовою на Буковині була доволі чисельною, проте основна увага дослідників відведена саме “*Gazecie Polskiej*”. Історик А. Горук пише: “Серед важливих польських періодичних видань, безумовно, слід відзначити друкований орган буковинських поляків загалом і чернівецьких зокрема «Газета польська» («*Gazeta Polska*»), яка виходила спочатку двічі, а згодом – тричі на тиждень протягом 1883–1913 рр. У її публікаціях містяться матеріали, котрі досить об’єктивно висвітлюють різноманітні аспекти участі польської спільноти регіону в економічному, суспільно-політичному, культурному, мистецькому житті Буковини, починаючи з 80-х років XIX ст. і до початку Першої світової війни”<sup>8</sup>.

Значно детальніший опис “*Gazety Polskiej*” знаходимо в працях польських дослідників, проте чільне місце в дослідженні преси поляків Буковини належить Я. Буяку, котрий є автором книг *Zaczyny dziennikarstwa polskiego na Bukowinie: Bratek – Ogniwo – Osa – Przedświt – Przegląd Czerniowiecki – Diablica* (2006) та *Gazeta Polska (1883–1914)* (2013), а також численних наукових публікацій. В одній з них науковець писав: “1883 para przemienne ukazujących się dwutygodników politycznych, ekonomicznych i literackich «Przegląd Czerniowiecki» (1883) oraz «Gazeta Polska» (1883–1931). Ta ostatnia po przekształceniach, wychodząc dwa razy w tygodniu, zaczęła odgrywać poważną rolę w życiu Polaków nie tylko czerniowieckich, bukowińskich, ale też rozproszonych po najodleglejszych zakątkach dawnej Rzeczypospolitej i całego świata”<sup>9</sup>.

Натомість ресурс “Zasobnik Bukowiński” ([www.bukowinski.net](http://www.bukowinski.net)), котрий позиціонує себе як “Społeczność Polaków (i nie tylko) mieszkających na Bukowinie (zarówno w Rumunii jak i na Ukrainie)”, подає наступну інформацію, базовану на дослідженнях Я. Буяка:

---

незалежний кандидат на місце сенатора, яке він отримав у повіті Заставна, на північ від Чернівців, згодом приєднавшись до Демократичної партії Союзу”.

<sup>8</sup> А. Горук, *Національно-культурний рух поляків на Буковині (друга половина XIX ст. – 1914 р.)*, цит. праця.

<sup>9</sup> J. Bujak, *Jeszcze jedno nieznanne polskie czasopismo na Bukowinie*, [в:] *Zaczyny dziennikarstwa polskiego na Bukowinie...*, цит. праця, с. 198–202.

**Gazeta Polska**, której pierwszy numer ukazał się 30 lipca 1883 roku, była najważniejszym czasopismem bukowińskich Polaków. Na początku był to dwutygodnik, ale już od jesieni tegoż roku gazeta wydawana była dwa razy na tydzień (w czwartki i niedziele). Redaktorem naczelnym gazety i w ogóle jedną z kluczowych postaci bukowińskiej Polonii tamtych czasów był Klemens Kołakowski. Ważnymi redaktorami publikującymi na łamach Gazety byli Grzegorz Cicimirski, Bukowińczyk i kompozytor Otton Mieczysław Żukowski, lwowski pisarz i historyk Józef Białynia Chołodecki, czy publicysta i poeta w sutannie, duszpasterz w Serecie, ksiądz Józef Janiszewski. Czasopismo blisko związane było z Towarzystwem Bratniej Pomocy i Czytelni Polskiej a potem z politycznym Kołem Polskim, którego od 1907 roku było oficjalnym organem prasowym. Nakład wynosił około 1000 egzemplarzy(!). Ponad połowa wydania była regularnie prenumerowana, choć spora część prenumeratorów zalegała z opłatami<sup>10</sup>.

Після поразки у Першій світовій війні Австро-Угорська імперія припинила своє існування, давши можливість поневоленім націям заговорити про свою ідентичність, проголосити і відстояти незалежність. Однак окремі краї, які були своєрідними різнонаціональними прикордонними територіями, часто приєднувалися на основі різноманітних угод до новоутвореної держави-представника однієї з народностей, без їхнього волевиявлення.

Таким чином, Північна Буковина, основу якої складала українська община, за договорами, підписаними 10 вересня 1919 р. в Сен-Жермені та 10 серпня 1920 р. у Севрі, переходила до складу Королівської Румунії. Це панування тривало до 1940 року і його можна поділити на три знакові періоди: перший – час постійних політичних утисків і румунізації (1918–1928 рр.); другий – часткове послаблення утисків (1928 р. – березень 1937 р.), третій – період румунського авторитаризму та королівської диктатури (квітень 1937 р. – 1940 р.). Упродовж першого і третього з них на Буковині панував стан облоги: запроваджено військовий стан, заборонялися збори, віча, випуск газет без відповідного дозволу, приватне листування підлягало цензурі, а поширення національно-патріотичних ідей каралося смертною карою або довічною каторгою. Денис Квітковський згадував: “Буковина була неспокійна особливо в перших місяцях і роках румунської окупації. [...] Румунії заманулося бути «великою», і тому вона мусила ступити на шлях агресивного імперіалізму”<sup>11</sup>.

В усіх повітових центрах, а також Чернівцях було створено контрінформаційні комісії, які займалися утворенням румунських націоналістичних організацій і відкриттям їхніх філій в різнонаціональних

<sup>10</sup> Prasa, [в:] “Zasobnik Bukowiński”, [Інтернет-посилання:] <https://bukowinski.net/prasa/>, відчитано: 13.10.2024.

<sup>11</sup> Буковина. Її минуле і сучасне, ред. Д. Квітковський, Т. Бриндзан, А. Жуковський, Париж – Філадельфія – Детройт 1956, с. 506.

місцевостях з метою “відродження румунських національних почуттів у населення”, а також “організації контрпропаганди, виховання національного, релігійного і культурного характеру”<sup>12</sup>.

Усе це мало негативний вплив на політичний, культурний та освітній розвиток різнонаціонального населення краю, зокрема, польського:

Życie kulturalne, społeczne i polityczne Polaków na Bukowinie po II W.Ś. praktycznie zamarło. Wielu Polaków było repatriowanych do Polski, głównie na ziemie zachodnie. Bukowinę fizycznie przecięła restrykcyjna granica międzypaństwowa oddzielając miejscowości z Polakami po rumuńskiej stronie od tradycyjnej stolicy regionu, która została przyłączona do ZSRR. Reżim komunistyczny w najmniejszym stopniu nie pozwalał na jakiekolwiek przejawy życia narodowego czy religijnego<sup>13</sup>.

Проте навіть за таких складних умов польська громадськість змогла консолідуватися, зберегла свою мову, культуру, релігію, організувала мережу власних читалень та народних шкіл, мала свою пресу:

Zaraz po wojnie, w obliczu nowej sytuacji politycznej, pojawił się „Głos Ludu” (1918–1922). Szybko jednak stracił poparcie czytelników, a rozłam w łonie bukowińskiej Polonii doprowadził do wydawania konkurencyjnego czasopisma „Bukowińska Gazeta Polska” (wychodziła krótko w 1921 roku). W tej sytuacji „Głos Ludu” przemianował się na „Czerniowiecką Gazetę Polską”, z którą znowuż wkrótce zaczął konkurować „Głos Prawdy” (1926–1931). Być może niewielką rolę w tym czasie pełnił również inny głos, „Głos Polski” Grzegorza Szymonowicza, wydawany od 1927 roku. Dopiero po wielkim wysiłku politycznym, założeniu Komitetu Porozumiewawczego i ostatecznie w 1933 roku Związku Stowarzyszeń Polskich w Rumunii, zaczęła pojawiać się jedna, choć już nie tylko bukowińska gazeta „Kurier Polski w Rumunii” (1933–1940, po przeniesieniu redakcji do Bukaresztu w październiku 1939 roku przemianowana na „Kurier Polski”)<sup>14</sup>.

Уже згадуваний нами польський дослідник Я. Буяк у своїй праці *Polacy na Bukowinie* коротко описував появу “Bukowińskiej Gazety Polskiej” та суспільно-історичні обставини її заснування, проте зауважував, що відсутня повна інформація про цей часопис, зокрема й про те, хто його видавав: “Niebawem obok tego pisma w roku 1921 zaczęła się pojawiać Bukowińska Gazeta Polska, z której artykułów programowych wynikało, iż nawiązując do przedwojennego dorobku polskiego na Bukowinie pragnie kontynuować politykę wcześniejszego Koła Polskiego i programu Gazety

<sup>12</sup> Державний архів Чернівецької обл. Ф. 15, оп. 1, спр. 5105, арк. 15, 16.

<sup>13</sup> Prasa, [в:] “Zasobnik Bukowiński”, цит. праця.

<sup>14</sup> Там само.

Polskiej z lat 1883–1914. Nie wiadomo, kto ją wydawał i redagował. Być może głównym jej sprawcą był dr Stanisław Kwiatkowski...”<sup>15</sup>.

Саме тому нам видається доречним доповнити раніше відому інформацію про дану газету, конкретизувати проблемно-тематичні напрямки вміщених у ній публікацій, що, відповідно, наблизить і до розуміння того, хто входив до її авторського колективу.

Отже, ми проаналізували 8 випусків “Bukowińska Gazeta Polska”<sup>16</sup> від 1921 р., котрі збереглися у Відділі рідкісних книг та рукописів Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. З вихідних даних часопису дізнаємось, що “Bukowińska Gazeta Polska” позиціонувала себе як орган незалежного польського народу у Великій Румунії, виходила у Чернівцях 1 і 15 числа кожного місяця, а вартість її складала 1,5 лея. Редакцію очолював Міхал Свораковський, а друкували наклад в Друкарні університетській. Газетний номер складався з 4 сторінок, на останній з яких розміщувалась реклама. Більшість матеріалів підписувалась псевдонімами, що, на жаль, наразі поки не дає можливості досконали встановити їх реальне авторство.

Закономірно, що в № 1 від 15 травня 1921 р. на першій шпальті знаходимо програмні засади та редакційну політику часопису, котрі викладені в матеріалі *Cele Niezawisłej Rady Ludu Polskiego na Bukowinie*, де повідомляється, що на з’їзді польського народу в Чернівцях 29 квітня 1921 р. було прийнято рішення про вихід часопису:

Tak jak wy, bracia siewacze, gdy rolę znojnje zorzecie w nią dłońią i wyrzucacie co najlepsze ziarno w ziemię, tak i my przez Was wybrani, na straży Waszych polskich serc postawieni, chcemy sięgnąć w serca nasze własne, gorącym kochaniem Waszego dobra pełne, i w krwawym czoła pocie między Was miłość Boga i Ojczyzny! A siejby dokonać chcemy nade wszystko w miłości, a nie nienawiści, w pokorze, a nie z szatańską pychą, za którą jak wiecie miłosierny Bóg strącił lucefera do piekła.

Про товариське ставлення редакції до румунської влади свідчать слова про те, що з милості божої полякам довелося опинитись у межах Великої Румунії, а тому вони працюватимуть на славу потужної і міцної держави, турбуючись про її мир і спокій, а кожен, хто захоче послабити Румунію, тим самим послабить і Польщу. Згадується й король Фердинанд, до якого закликають ставитись шанобливо.

<sup>15</sup> J. Bujak, *Polacy na Bukowinie od najdawniejszych czasów do końca drugiej wojny światowej*, [в:] “Jaś Czytalski”, [Інтернет-посилання:] [http://www.jas-czytalski.pl/articles/bukowina/Polacy\\_na\\_Bukowinie.html](http://www.jas-czytalski.pl/articles/bukowina/Polacy_na_Bukowinie.html), відчитано: 13.10.2024.

<sup>16</sup> *Bukowińska Gazeta Polska* 1921, № 1–8.



Саме тому спершу складається враження про цілковите “скорення” польського народу румунській владі. Проте далі читаємо наступне: “Dla nas Polaków w Wielkiej Romunji jest język polski, kościół polski, tym odziedziczonym po przodkach skarbem, który każdy Polak, niebędący wyrzutkiem, ceni sobie wyżej ponad życie”. Другим пріоритетом для поляків тут же називається право обирати власних послів до сейму. Зазначено також, що король Фердинанд на прийомі обіцяв рівноправ’я для поляків, школи польською мовою, ведення богослужіння польською мовою.

Закінчується матеріал наступними підписами: комісія Незалежної ради польського народу в Румунії: д-р Станіслав Квятковський, кс. канонік Марцелі Завадовський, кс. канонік Йозеф Крижановський, Мацей Маркуляк, Титус Черкавський, Едвард Махневич. Відповідно, саме ця група активістів, вочевидь, й формувала основний контент часопису, враховуючи політичні й суспільно-історичні обставини.

Зважаючи на опрацьовані нами номери “Bukowińskiej Gazety Polskiej”, можемо виділити основні проблемно-тематичні напрями часопису:

- 1) питання політики (зводились переважно до протистояння між Радою народовою, друкованим органом якої була газета “Głos Ludu” та Народною радою польського народу, котру репрезентувала “Bukowińska Gazeta Polska”);
- 2) проблеми освіти для польського населення Буковини;
- 3) питання релігії;
- 4) новини з Польщі та інших країн та місцеві чернівецькі новини (пубрики “Co słyhać w Polsce”, “Co słyhać w Wielkiej Romunii” та “Kronika”);

З урахуванням визначених проблемно-тематичних напрямів ми провели класифікацію матеріалів для здійснення подальшого їх аналізу. Систематизація здійснювалась за хронологічним принципом, оскільки в даному випадку він є найбільш доцільним.

Переважаючи частку складають саме публікації на *політичні теми*, причому інформаційним приводом для них слугувала переважно дискусія між “Bukowińską Gazetą Polską” та “Głosem Ludu”. Особливо помітною є нетерпимість “Głos Ludu” до персони С. Квятковського, на захист якого регулярно виступала “Bukowińska Gazeta Polska”. У свою чергу, “Bukowińska Gazeta Polska” публікувала негативні матеріали про Ігнатія Куклю, котрий виступав провідником часопису-опонента.

У матеріалі *Co zmusiło Lud polski na Bukowinie powołać do życia Niezawisłą Radę Ludu polskiego?* в № 1 від 15 травня 1921 р. розповідається, що газета “Głos Ludu” зводить наклеп на членів ради, називаючи їх перекупленими і “жидами” за походженням. Натомість “Bukowińska



Gazeta Polska” резюмує, що будуть дослухатись лише до тих, у кого в думках Польща, а не розбрат.

Публікація *Pierwszy generalny Zjazd* у цьому ж числі газети замість просто повідомлення про з’їзд ради стосується спростування наклепів “Głos Ludu”. У цьому матеріалі особливо відчутне протистояння з Радою народовою, її називають нелегітимною, бо участь у ній беруть українці і навіть євреї. І лише наприкінці дізнаємось, що головою Незалежної ради польського народу обрано С. Квятковського, секретарем – Т. Черкавського.

Дискусія продовжується у цьому номері матеріалом *Kto rozbił Polonję Bukowińską?*, підписаним Spokojny Obserwator.

У № 2 від 30 травня 1921 р. тема політики зачіпається в публікаціях *Narod polski a powstanie górnośląskie»* (підписано: Narodna Rada Ludu polskiego), *List otwarty do Szanow. Wydziału polskiego Tow. Bratniej pomocy i Czytelnii polskiej w Czerniowcach*, *Praca Organizacyjna N.Rady Ludu polskiego na prowincji*. Та особливої уваги заслуговує *Nie tędy droga do ludu* (підпис Každy), бо тут йдеться про матеріали “Głos Ludu”, в яких очорнюють С. Квятковського, пишучи, що “Dr. Kwiatkowski zmartwychwstał”, називають його артистом, у котрого за 24 години погляди можуть змінитись 24 рази. Хамством називаються й матеріали “Głosu Ludu”, в яких згадується Т. Черкавський, котрого звинувачують у фінансових махінаціях. “Не туди дорога до люду” – підсумовуються звинувачення автором.

Навіть рубрика “Kronika” у цьому номері газети зовсім не відповідає своїй назві, бо в даному випадку вона швидше відображає думки редакції про своїх опонентів, зокрема тут і відповідь на публікацію “Głosu Ludu”, в якій насміхаються над “Bukowińską Gazetą Polską”, “która redagowana i pisana twardemi od młota i pługa dłońmi”.

У замітці *Faryzeusze* йдеться про негативний матеріал німецькомовного “Allgemeine Zeitung” про С. Квятковського, а замітка *Od Redakcji* є повідомленням, що через брак фінансування редакція навіть не має місця, щоб опублікувати відповідь “Głosu Ludu” на публікацію в ч. 128 про Тимінського, котра “jest z brudnego palca wyssana”.

№ 3 від 12 червня 1921 р. розпочинається матеріалом *Dlaczego?* (підпис “Mieszczanie polscy”), в якому розповідається про організований “Радою поляків” генеральний з’їзд на Буковині, котрий чомусь проводився не в Польському домі, а в приміщенні спортзалу.

*Prośba do Wysokiego Poselstwa Polskiego w Rumunji* (підписано Виконавча рада поляків на Буковині: Квітковський, кс. Завадовський, кс. Крижановський, Кризановський, Маркуляк, Титус Черкавський, Махневич) – це один з небагатьох матеріалів, котрий не зводиться до політичних протистоянь, а стосується реальної допомоги політиків населенню. Йдеться про заклик до уряду Румунії з проханням допомоги для батьків,

вдів, дружин та дітей полеглих польських військовослужбовців, а також для тих, хто отримав інвалідність.

Проте вже наступна публікація номера *Czy tak być powinno?* (підпис Ciekański) знову повертає нас до дискусії з “Głosem Ludu”. У формі листа до редакції автор стверджує, що замість зведення наклепів на С. Квятковського “Głos Ludu” мав би слідкувати за тим, куди поділись гроші, котрі збирали на теплий одяг для польських військових, бо рахунки мали оголосити секретар, скарбник і рахмістр “Ради поляків”.

Доволі цікаво виглядає позиція автора в матеріалі *Głosowi Ludu w odpowiedzi!* (підпис Quisdam) у цьому ж числі газети, адже в ній “Głos Ludu” називають сповненням злості й ненависті і рекомендують брати приклад, як треба писати, зі старих випусків “Gazety Polskiej” замість того, щоб переходити на особистості: “Zaś Bukowińska Gazeta Polska nie ma wcale tendencyj antykatolickich i antyreligijnych, owszem życie swoje daje za wiarę”. Далі йдуть слова на захист С. Квятковського, котрого називають єдиним потужним політиком, котрого знають всі поляки і дуже ним дорожать. У цьому контексті увагу привертає саме той момент, що, як ми знаємо з досліджень Я. Буяка, “Głos Ludu” є своєрідним продовженням “Gazety Polskiej” австрійського періоду, ба більше – редагував його багаторічний редактор газети Станіслав Цукер. Очевидно, що попередник “Głosu Ludu” не дозволяв собі переходити на персоналії, чим і дорікнули їм у згаданій публікації.

Надалі з кожним наступним числом газети кількість публікацій на політичні теми скорочувалась, а головною темою залишалась все та ж дискусія з часописом “Głos Ludu”, проте дедалі частіше в “Bukowińskiej Gazecie Polskiej” почали порушувати питання утисків прав поляків на Буковині.

Зокрема в № 4 від 3 липня 1921 р. політичні справи обговорюються в замітці *Praca organizacyjna Rady Ludu polskiego*, звідки дізнаємось, що в Давиденях відбулись вибори до муніципальної Давиденської ради. За допомогою Ради туди обрали аж двох поляків, чого ніколи раніше не було, сприяли цьому особливо Т. Черкавський та С. Квятковський. Делегатами стали Мацей Маркуляк та Йозеф Найдек. Натомість “*Cicha Praca*” *Kukli w swietle nagiej prawdy!* (підпис Mieszczanin) та *Jak Ignacy Kukla rozbił jedność polską w Storożyni* (лист від селян) – це знову ж таки відповідь редакції та інформаційну політику “Głos Ludu”, діяльність котрого названа “wierutnym kłamstwem”, бо І. Куля розповідає байки про нібито Раду народів у Вашківцях, хоча насправді її не було. Також традиційно спростовується наклеп на Квятковського.

У № 6 від 1 серпня 1921 р. зафіксовано матеріал *Praca organizacyjna Rady Ludu polskiego* (підпис Tyski) та лист з Нового Солонця про візит у

село Квятковського та урочистості, які для цього готувались. Також там відбулись вибори кандидатів до Ради люду.

Окремо варто розглянути публікацію *Tak być nie powinno!* (підписано Siekawski), котра складається з кількох частин, опублікованих в різних номерах газети: № 5 від 15 липня 1921 р., № 6 від 1 серпня 1921 р., № 7 від 15 серпня 1921 р. та № 8 від 15 вересня 1921 р. Авторську увагу привернули відразу кілька речей, довкола яких побудовані всі частини публікації: є тут і відповідь на матеріал “Głosu Ludu” авторства Леона Каменецького, і дискусія про витрати з фонду для польських легіонів, й історичний екскурс до створення “Буковинського комітету народного” (1914-ті роки), і, врешті-решт, згадані політичні прийоми І. Куклі проти С. Квятковського, спрямовані на підвищення його рейтингів. Зважаючи на теми, котрі зачіпались у цій серії матеріалів, цілком імовірно, що їх писав сам С. Квятковський, таким чином відповідаючи опонентам на основні звинувачення, котрі йому висувались у пресі.

Завершує тематичну категорію питань політики *Reforma agrarna* (підпис Weredyk) у № 8 від 15 вересня 1921 р. Йдеться про те, що проведена аграрна реформа сповнила великого смутку польських селян на Буковині. Особливо постраждали селяни Нового Солонця внаслідок переділів колишнього майна релігійного фонду. При цьому традиційно зазначено, що в “Głosie Ludu” стверджують, що всі поляки задоволені реформою, не звертаючи уваги на селян.

Друга виокремлена нами проблемно-тематична категорія, – *проблеми освіти для польського населення Буковини*, – виразно демонструє той факт, що, незважаючи на викладені в “Bukowińskiej Gazecie Polskiej” обіцянки румунського уряду сприяти полякам краю в усьому, реалізовувати на практиці цього ніхто не збирався, адже з матеріалів видно, наскільки активно здійснювалась “тиха” румунізація польськомовних громадян. Часопис протистояв цьому, як міг, й іноді зусиллями С. Квятковського отримували позитивні результати, проте надалі становище погіршувалось. Зауважимо, що при цьому “Bukowińska Gazeta Polska” залишалась максимально толерантною щодо румунської влади і не дозволяла собі відвертих звинувачень.

Питання освіти зазвичай подавались у формі листів від населення краю. У № 2 від 30 травня 1921 р. опубліковані *Listy z kraju* (Zadowa), в яких розповідається, що Квятковський добився відкриття польської школи в Жадові, хоча до того всім відмовляли в цьому. Зробив це оригінальним способом: усіх 65 дітей за його наказом посадили у віз і поїхали до старости в Сторожинець. Коли той запитав, що це за діти, Квятковський відповів, що це діти польські, про яких ви кажете, що їх нема. За пів року школа в Жадові для них запрацювала.

Дуже схожий і матеріал в № 3 від 12 червня 1921 р. *Listy z kraju* (лист з Карапчева). Мешканці-поляки розповідають, що їхні діти не мають можливості навчатись у польській школі, а тому місцева пані сама вчить їх релігії, читати, рахувати, а головне – польської історії та географії. Тому просять Раду польського народу звернути увагу на такі випадки й потурбуватись хоча б про окремий урок польської мови в школі для дітей.

У № 4 від 3 липня 1921 р. опублікований лист *Lukawiec* (підпис Robotnik), з якого дізнаємось про учительку, котра навчає польських дітей у приватній школі, відкритій стараннями Квятковського. Спільними зусиллями купили й приміщення для школи, котра коштувала 70 тис. левів, з них 30 тис. надала читальня польська в Чернівцях. Було вирішено приміщення назвати Польським домом, хоча Квятковський хотів записати його як власність читальні польської. У цьому ж числі газети в рубриці “Kronika” є замітка, що для вступу до польської гімназії тепер треба здавати релігію, польську мову, математику і румунську мову, хоча жодної позиції редакції тут ще не висловлено, просто констатований факт.

Але реакція не забарилась: у № 5 від 15 липня 1921 р. на першій шпальті звернення *N.Rada Ludu Polskiego w Rumuniji* з розповіддю, що останніми тижнями відбулись візити румунської місії до Варшави, а польської до Бухаресту, що свідчить про приязні взаємини. Проте далі читаємо: “Rozchodzą się wieści, iż Rząd bukareszteński nosi się z myślą odebrania Polakom tutejszym lewą ręką to, co dał prawą”, що пов’язано із наміром запровадити в польській гімназії навчання історії та географії румунською мовою. Це називають утисками польської культури й наголошують на прагненні виховати польських дітей у польських школах синами польського народу, але при цьому вірними приятелями румунів. Таким чином бачимо, що політики намагались максимально згладити конфлікт, але мовчати не збирались.

Є в цьому номері і традиційний формат листа *Listy z kraju*. Це звернення мешканців Панки з проханням сприяти відкриттю школи для поляків (500 дорослих, з них 70 школярі), бо ніхто з них польської в школі не навчався. Селяни дізнались про відкриття школи в Жадові зусиллями Квятковського, тому сподіваються, що й вони отримають допомогу.

Турбувало редакцію “Bukowińskiej Gazety Polskiej” й те, що в польській гімназії заборонили проводити урочисту лінійку з нагоди закінчення навчального року, про що повідомлялось у № 6 від 1 серпня 1921 р. в рубриці “Kronika”. Тут же розташований лист з Аржиці, в якому йде мова про польських дітей, які не мають власної школи. Допомогти в цьому питанні також обіцяв Квятковський, котрий відвідав село разом із Т. Черкавським.

Подальше загострення ситуації помітне крізь призму матеріалу в № 7 від 15 серпня 1921 р.

*Rząd nam sprzyja.* Особливе занепокоєння автора викликає ставлення директора Томояга до нерумунських шкіл, відповідно, й до польських. Його діяльність щодо шкіл німців, українців та євреїв уже загрожує їм винародовленням. Тут же згадується “Głos Ludu” як орган Дузінкевича, котрий мав би стати на оборону польського шкільництва. Підсумком його діяльності стало те, що в школах історію та географію вчитимуть румунською. Жодного протесту проти цього ніхто не висловив.

Апогеєм теми захисту прав на освіту польськомовного населення стає публікація *Bukowińscy Kozdonie* у № 8 від 15 вересня 1921 р. У ній дорікають Дузінкевичу, який називав себе ще заступником голови австрійської шкільної ради, у бездіяльності щодо викладання історії та географії румунською за новими правилами. “Bukowińska Gazeta Polska” називає себе головним захисником польських школярів щодо їхніх прав: “że wstawiane w niego co chwila przez «Głos Ludu» sprzyjanie interesom narodowym tutejszego ludu polskiego nie są ani obietnicą, ani cacanką zrosłą na ogródku domorosłych kudlarzy”.

Зазначається, що “Głos Ludu” написав, що не міг зарадити цій ситуації ні Томояг, ні пан Дорі Попович, бо цей указ стосується всіх польськомовних шкіл краю. Редакція називає це пологою в очі, бо права поляків лежать у конституційних межах, а тому доречно звернутись до старопольського гасла: “Za naszą i Waszą wolność”.

З викладеного можна зробити висновок, що “Bukowińska Gazeta Polska” докладала зусиль, аби сприяти позитивному вирішенню питань освіти поляків Буковини, проте реалізовувати це ставало дедалі важче.

Очевидно, що так само пріоритетними редакція визначала для себе й *питання релігії*, про що свідчить контент часопису. Найбільш інформативним у цьому плані видається матеріал у № 2 від 30 травня 1921 р. *Sprawy kościelne* (підпис “Swój”). Мова йде про те, що католики на Буковині налічують 100.000 чоловік і входять до складу архидієцезії львівської, поділяються на 3 деканати: чернівецький, радівецький та сучавський. Згадується й відокремлення від львівської архидієцезії, хоча католицизм на Буковині своїм існуванням та розвитком зобов’язаний саме їй. Далі автор пише, що зазвичай на 50 ксьондзів римо-католиків у краї 26 є польськими народовцями. За останній час померло кілька ксьондзів, але їм на заміну не прислано нікого, бо з Польщі до Румунії ніхто їхати не захоче. Наразі румунський уряд перейняв управління католицькими парафіями, але нічого не робиться, храми руйнуються, а приміщення занепадають.

У № 3 від 12 червня 1921 р. в рубриці “Co słycać w Polsce” інформується про з’їзд духовенства щодо справ католицтва у Кракові.

Міжнаціональне релігійне питання зачіпається в публікації *Do zgody – dłoń!* (підпис Sacerdos) у № 4 від 3 липня 1921 р. Розповідається про релігійні взаємини поляків та німців Буковини, наголос зроблено на тому, що в костьолі у Чернівцях завжди вистачало місця і для тих, і для тих, а служба велась і польською, й німецькою. Крім того, в костелі заборонено священнослужителям зачіпати політичні теми, а тому будь-які такі виступи сприймаються як образливі і для поляків, і для німців.

Виступала “Bukowińska Gazeta Polska” і на захист священнослужителів за межами Буковини, про що читаємо в № 6 від 1 серпня 1921 р. у замітці *Co słyhać w Polsce* (підпис Bezstronny Obserwator). Газета висловлювала підтримку польському архієпископу Теодоровичу зі Львова, незважаючи на те, що негативно про нього висловлювались у “Głosie Ludu”.

І знову ж таки “Głos Ludu” та його публікації стали основним інформаційним приводом для матеріалу *W obronie Kościoła, jego ambon I konfesjonalu* (підпис Ks) у № 8 від 15 вересня 1921 р. Тут вже не надто обирала вирази й “Bukowińska Gazeta Polska”, пишучи, що “Bydłatko z Głosu, napasione chłopskim owsem, nie tylko gyczy, ale i tryska kałem”. Наголошено також, що редакція разом із Квятковським твердо стоїть на позиціях захисту католицького костелу та свого апостольського народу.

Остання виділена нами проблемно-тематична категорія стосується новин з Польщі та інших країн й місцевих новини. Передусім варто сказати, що “Bukowińska Gazeta Polska” дуже переймалась усім, що відбувалось на території тогочасної Польщі, а будь-які закиди про слабкість держави відразу викликали відповідну реакцію зі спростуванням цього.

У № 3 від 12 червня 1921 р. опублікований дуже великий як для часопису матеріал *Bogactwa Państwa Polskiego* (підпис Eska). Йдеться в ньому про те, що вороги хочуть знецінити польську марку, стверджуючи, що Польща дуже вбога, не має жодних запасів золота, через що може збанкрутувати. Але Польща є житницею, має велику кількість різної худоби та багато корисних копалин (подано перелік). Підсумовується матеріал словами “Strachy na lachy”. Дуже схожою за контекстом є публікація *Bogactwa Państwa polskiego* у № 5 від 15 липня 1921 р. (про запаси золота та виробництво бавовни високої якості у Польщі).

*Polska wojny nie chce!* – таким заголовком розпочинається публікація у № 7 від 15 серпня 1921 р., предметом обговорення якої є те, що більшовики розпускають чутки, що Польща хоче війни, аби знизити вартість польської валюти. Тут же розташовано допис *Wielki krok naprzód do podniesienia polskiej waluty* (підпис Bankowiec) про покращення фінансових справ Польщі. Ще одна цікава замітка цього номера *W rocznicę cudu Wisły*, присвячена річниці перемоги поляків над більшовицькими військами під Варшавою.



Два матеріали цієї категорії стосуються Румунії, зокрема замітка в рубриці “Co słysząc w Wielkiej Rumunii” у № 3 від 12 червня 1921 р., в якій читаємо про те, що в румунському парламенті заслуховували проекти аграрної та фінансової реформ, тобто запровадження нових податків. Але редакція зауважує, що передусім їм варто би з’ясувати, куди поділись 9,5 мільярдів лейв, котрих бракує в бюджеті.

Прихильне ставлення редакції до румунської влади висловлене в публікації у № 6 від 1 серпня 1921 р. *Dar dla Młodej Pary Królewicza Karola I Jego Małżonki Heleny*. Румуни Буковини вирішили подарувати молодятм мисливський замок, котрий має бути збудований в межах Пояни-Іцкані, а в складчині повинні взяти участь всі народності краю. Автор висловлює переконання, що й поляки принесуть гідний дарунок у стилі своєї культури.

І насамкінець варто згадати матеріал у № 7 від 15 серпня 1921 р., котрий дуже виділяється на тлі контенту “Bukowińskiej Gazety Polskiej”, адже стосується подій на території тодішньої Росії, причому розповідається про голодування людей, котре редакція визнає відвертим геноцидом. *Jak zniszczyli bolszewicy naród rosyjski i ukraiński* (підпис Ерка) – це розповідь про штучний голод, влаштований більшовиками. За твердженням автора, у самарській губернії люди печуть хліб з трави і листя, а старці їдять кінський гній. Люди пухнуть і помирають. У надволжанських краях можна проїхати цілі села й не зустріти жодної живої душі. На жаль, не сказано, з яких джерел отримана ця інформація, подекуди лише згадується, що про це розповідають люди, яким вдалось звідти виїхати.

Таким чином, можемо побачити, що, не дивлячись на своє нетривале існування – усього 8 номерів – “Bukowińska Gazeta Polska” все ж відіграла свою роль у боротьбі за існування та права польського населення краю. Я. Буяк про важливість часопису для поляків писав: „Żywot Bukowińskiej Gazety Polskiej był krótki, najprawdopodobniej kilkumiesięczny, ale być może nie bezowocny, bo pod koniec 1922 r. Głos Ludu przemianował się na Gazeta Polska, która z czasem nazwana została Czerniowiecka Gazeta Polska, która do początku lat trzydziestych reprezentowała poglądy jednej z orientacji bukowińskich Polaków”<sup>17</sup>.

<sup>17</sup> J. Bujak. *Polacy na Bukowinie od najdawniejszych czasów do końca drugiej wojny światowej* [źródło internetowe:] [http://www.jas-czytalski.pl/articles/bukowina/Polacy\\_na\\_Bukowinie.html](http://www.jas-czytalski.pl/articles/bukowina/Polacy_na_Bukowinie.html), dostęp: 13.10.2024.



## БІБЛІОГРАФІЯ

- Bujak J. 2006. *Zaczyny dziennikarstwa polskiego na Bukowinie: Bratek – Ogniwo – Osa – Przedświt – Przegląd Czerniowiecki – Diablica*. Kraków: Wydawnictwo Towarzystwo Słowaków w Polsce.
- Bujak Jan. 1996. *Jeszcze jedno nieznane polskie czasopismo na Bukowinie*. W: Jan Bujak. Kraków – Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX w. T. 3. Red. J. Jarowiecki. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej: 198–202.
- Bujak Jan. 2013. „*Gazeta Polska*” 1883–1914. Kraków: Towarzystwo Słowaków w Polsce.
- Bujak Jan. *Polacy na Bukowinie od najdawniejszych czasów do końca drugiej wojny światowej*. „Jaś Czytalski”. In: [http://www.jas-czytalski.pl/articles/bukowina/Polacy\\_na\\_Bukowinie.html](http://www.jas-czytalski.pl/articles/bukowina/Polacy_na_Bukowinie.html), access: 13.10.2024.
- Bukowińska Gazeta Polska*. 1921. № 1–8.
- Deržavnij arhiv Černivec'koï obl. F. 15, op. 1, spr. 5105, ark. 15, 16 [Державний архів Чернівецької обл. Ф. 15, оп. 1, спр. 5105, арк. 15, 16].
- Filipčuk Vasil'. 1998. *Deaki aspekti istorii polâkiv ta ukrâins'ko-pol's'kih stosunkiv na Bukovini*. „Nezaležnij kul'turoлогічний časopis «І»” № 14: 84–98 [Філіпчук Василь. 1998. *Деякі аспекти історії поляків та українсько-польських стосунків на Буковині*. „Незалежний культурологічний часопис «І»” № 14: 84–98].
- Goruk Andrij. 2008. *Nacional'no-kul'turnij ruh polâkiv na Bukovini (druga polovina XIX st. – 1914 r.): istoriografîa ta džerel'na baza problemi*. „Duh i litera” No. 20: 47–81 [Горук Андрій. 2008. *Національно-культурний рух поляків на Буковині (друга половина XIX ст. – 1914 р.): історіографія та джерельна база проблеми*. „Дух і літера” № 20: 47–81].
- Kvitkovs'kij Denis, Brindzan Teofil', Žukovs'kij Arkadij (Red.). 1956. *Bukovina. Її minule i sučasne*. Pariž – Filadel'fiâ – Detrojtt: Zelena Bukovina [Квітковський Денис, Бриндзан Теофіль, Жуковський Аркадій (Ред.). 1956. *Буковина. Її минуле і сучасне*. Париж – Філадельфія – Детройт: Зелена Буковина].
- Lesław Boroński. 1896. *Polacy na Bukowinie. Szkic statystyczny*. Kraków: nakładem autora.
- Popescu Andrei. 2019. *Alegerile parlamentare organizate la Cernăuți în 1919*. In: *România Mare votează. Alegerile parlamentare din 1919 la „firul ierbii”*, eds. B. Burgesscu, A. F. Sora. Iași: Polirom: 93–107.
- Prasa. „Zasobnik Bukowiński”. W: <https://bukowinski.net/prasa/> [access: 13.10.2024].

„BUKOWIŃSKA GAZETA POLSKA” (1921) W KONTEKŚCIE  
WIELONARODOWEGO RUCHU KULTUROWEGO NA BUKOWINIE

**Streszczenie.** Artykuł przedstawia ogólną charakterystykę czerniowieckiego czasopisma „Bukowińska Gazeta Polska” (1921), które pozycjonowało się jako organ niezależnego narodu polskiego w Wielkiej Rumunii. Analiza została przeprowadzona w kontekście rozwoju społecznego i politycznego Bukowiny w pierwszej połowie XX wieku oraz ówczesnej sytuacji politycznej, kulturalnej, oświatowej i religijnej społeczności polskiej w tym regionie. Scharakteryzowano teoretyczne podstawy dotyczące kwestii polskiej na Bukowinie. Przebadano strukturę i tematykę czasopisma. Wszystkie materiały zostały poddane szczegółowej analizie i podzielone na cztery grupy: kwestie polityczne, problemy eduka-

cyjne dotyczące ludności polskiej na Bukowinie, zagadnienia religijne, wiadomości z Polski i ze świata oraz lokalne.

**Słowa kluczowe:** prasa polskojęzyczna, prasa Bukowiny, Bukowińska Gazeta Polska, Narodowa Rada Ludu Polskiego, rumunizacja.

#### “BUKOWIŃSKA GAZETA POLSKA” (1921) В КОНТЕКСТІ МУЛЬТИНАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО РУХУ НА БУКОВИНІ

**Анотація.** У статті подано загальну характеристику чернівецького видання “Bukowińska Gazeta Polska” (1921), яка позиціонувала себе як орган незалежного польського народу у Великій Румунії. Аналіз проведено в контексті суспільно-політичного розвитку Буковини першої половини XX століття і тогочасного політичного, культурного, освітнього та релігійного становища польської громади краю. Схарактеризовано теоретичну базу щодо польського питання на Буковині. Опрацьовано структуру і тематику часопису. Усі матеріали детально проаналізовано і покласифіковано у чотири групи: питання політики, проблеми освіти для польського населення Буковини, питання релігії, новини з Польщі та світу й місцеві чернівецькі новини.

**Ключові слова:** польськомовна періодика, преса Буковини, Bukowińska Gazeta Polska, Narodowa Rada Ludu Polskiego, румунізація

How to cite this article:

Гринівський Тарас, Мельничук Юлія. 2024. „Bukowińska Gazeta Polska” (1921) в контексті мультинаціонального культурного руху на Буковині”. *TEKA Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych* Vol. 6, No. 19. <https://doi.org/10.31743/tpkuzk.17861>

